

הילדה שסוחפת
את המדינה

52

הם מוציאים ילדים מבתי הוריהם בקלות בלתי נסבלת, נהנים
מאמונם של בתי המשפט וחורצים גורלות של אלפי משפחות.
איך הפכו פקידי הסעד לגורם בעל כוח עצום - וכמעט ללא בקרה

זהירות, פקידי סעד

מיכל יעקב יצחקי
ונעמה לנסקי

26

תראו מי חזרה

38

הבת שלי השתחררה

משה גרטל משדר שחייה בערוץ הספורט, וממש לא אכפת לו שחושבים שהוא גרוטסקי

איפה הסעד?

תחקיר

יותר מעשרת אלפים ילדים בישראל מוצאים מבתיהם ומנותקים מהוריהם בכל שנה על ידי פקידי סעד • בתי המשפט למשפחה ובתי המשפט לנוער, הקורסים מעומס התיקים, נוטים להסתמך על חוות דעתם ללא עוררין • כתוצאה מכך נקרעים ילדים רבים מהוריהם, לעיתים שלא לצורך - וההורים חשים חסרי אונים מול המערכת • השופטת בדימוס חנה בן עמי: "תפקידם של פקידי הסעד הוא לאסוף את הנתונים ולבדוק את העובדות לאשורן, כדי שבית המשפט יקבל תמונה אמיתית ויוכל להגיע להכרעה נכונה. נתקלתי בלא מעט מקרים שלא כך היה הדבר" • משרד הרווחה: "כולנו מחויבים בראש ובראשונה לעקרון טובת הילד"

נעמה לנסקי ומיכל יעקב יצחקי

איור: עציון גואל

27 לא ראתה אותה, ולא ידעה בדיוק איפה היא מוחזקת. ספק אם אי פעם תשוב לגדל אותה. גם אם ישוב אליה, זה יהיה ילד אחר מזה שמסרה לידי השוטרים. ההוא לפני שנתיים: ילד שטולטל על ידי שירותי הרווחה בין מרכז חירום למשפחות אומנה, שרואה את אמו שעתיים בשבוע בפיקוח של עובדים סוציאליים, שמאז היוותו פעוט הועבר לו המסר שאמא לא טובה בשבילו.

רמי (40) לא ראה את בנו ובתו, בני ה'10 ו'11, קרוב לשנתיים. כתג החנוכה הזה הוא התפלל לקבל מהם שיחת טלפון, "רק שיגידו

אביגיל הניחה את בנה בן השנתיים על ברכיה, אימצה אותו בחום אל חיקה ולחשה באוזנו: "אמא אוהבת אותך, מתוק שלי. אתה החיים שלי. עוד מעט תחזור אלי הבה" תה". בעיניים מוצפות דמעות היא מסרה אותו לידיו של שוטר שעמד בדירתה הקטנה, והוא נחפו לצאת החוצה עם הפעוט, מלווה בשני שוטרים נוספים ושלוש פקידות סעד של משרד הרווחה. מאז חלפו שנתיים. לילד כבר מלאו ארבע, והוא עדיין לא חזר אליה. בארבעת החודשים הראשונים מאז נלקח ממנה, אביגיל

צילום: יהושע יוסף

אסתי, שבנה בן הארבע וחצי נלקח ממנה. "אני אלחם על הילד שלי עד טיפת דמי האחרונה"

זמני וסגור, לרוב אגף בתוך פנימייה, המשמש "תחנת מעבר" – במרבית המקרים ילד לא אמור לשהות בו יותר משלושה חודשים, ורק במצבים קשים נותרים ילדים לאבחון במרכז, עד לתקופה של חצי שנה. לאסתי נאמר שבנה אמור לשהות שם שלושה חודשיים, אבל בפועל נשאר הילד בן הארבע וחצי לחיות שם יותר משנה. היא פגשה אותו למשך שעה בשבוע, ופעם בשבועיים היה בא הביתה לסוף שבוע.

"קבעו שהוא היפראקטיבי וחסר גבולות. אבל כששמים ילד בן 4.5 עם ילדים גדולים בני 9 ו-10, תולשים אותו בפתאומיות מאמא שלו ומאח שלו, והוא בורד ומשועמם, ודאי שהוא יצעק וישתגע. אז נוסף על ריטלין נתנו לו תרופה פסיכיאטרית. זה היה הפי תרון שלהם. אני סירבתי בכל תוקף שייטנו לו תרופות כאלה, ושוב טענו נגדי שאני לא פועלת לטובתו. זה ילד קטן. מה עשו לו?"

בתום שנה במרכז החירום נלקח הילד למשפחת אומנה, ובמשך שלושה חודשים לא נאמר לאסתי היכן הוא נמצא, "בטענה שזה יפריע לו להתאקלם". כיום היא פוגשת אותו למשך שעה אחת, פעם בשבועיים. גורמי הרווחה התנגדו שהילד יגיע לבר המצווה של אחיו הגדול, לדבריהם מחשש שהוא יוסת על ידי האם נגד משפחת האומנה. אסתי הפכה את העולם במשך שבועות, פנתה לכל מי שיכלה, משר הרווחה ועד נשיא המדינה, וניסתה להיאבק בהחלטה גם בכ" לים משפטיים. רק שעות ספורות לפני תחילת ההגיי גה הורה בית המשפט המחוזי למשרד הרווחה להתיר לבנה להגיע לאירוע.

"אני אלחם על הילד שלי עד טיפת דמי האחרונה", אומרת אסתי. "אני אלחם על זכותי להיות אמא שלו. אני נלחמת גם בשביל כל האימהות שדחקו אותן לפינה. אני לא אדם מושלם, אבל אני יכולה לגדל את הילד שלי, בשר מבשרי. ואם אני אמא כל כך רעה ולא

ואביהם מתגורר במרחק לא רב. כשמיגיעים לדירתה במרכז הארץ היא קודם כל מתעקשת לערוך סיור ברי חבי הבית: להראות שהוא ממורק, שהמיטות מוצעות במצעים נקיים, האמבטיה משופצת, המקרר מלא, יש מחשב וטלוויזיה ואופניים וקורקינט. אבל ילד אחד, הקטן מבין השניים, איננו.

הקשר שלה עם לשכת הרווחה החל זמן לא רב לאחר שנולד בנה הבכור, כשהיא פנתה כדי לקבל סיוע במי מון מעון לתינוק. הסיוע נמשך גם כשנולד הבן השני. "ישבו מולי עובדות סוציאליות, ובתום לב חשבתני שאפשר לספר ולדבר. כמו ספר פתוח סיפרתי להן על הקשיים שלי. סיפרתי על בעיות שלי עם האבא של הילדים, על קשיים שלי בטיפול בהם. לא הייתי חייבת לשתף אותן, אבל עשיתי את זה בשביל שיסייעו לי. לא בשביל זה יש את משרד הרווחה? לא האמנתי שהן ישמרו כל מיני פיסות מידע בצד, ושהכל ישמש אותן אחר כך נגדי".

אט אט החלו פקידות הסעד להעלות טענות על אופן טיפולה בילדים, במסגרת ועדות של משרד הרווחה ובבית המשפט לענייני משפחה.

"אמרו שאני לא רוצה לתת להם חיסונים, ושאני לא נותנת ריטלין לבן הגדול, שהיו לו קשיים בלימודים. אני מתנגדת אידיאולוגית לחיסונים ולריטלין, ואני ממש לא היחידה. את הריטלין החלטתי אחרי תקופה מסוימת כן לתת. טענו גם שאני מעשנת חשיש, אז במשך שנה שלמה עשיתי בדיקות שתן שהעידו שזה לא נכון, עד שהם ירדו מזה".

לפני כשנה וחצי החליט בית המשפט לאמץ את החלטת פקיד הסעד להוציא את בנה הקטן מהבית, כשהוא בן ארבע וחצי. "הסבירו שאין לו גבולות ושאיני לא מפנימה את מצבו של הילד ולא מודה שיש לו בעיה".

בתחילה נלקח הילד למרכז חירום, מקום שהייה

"המצבים שפקידי הסעד מתמודדים איתם מעוררים הרבה חרדה", אומרת ד"ר מילי מאסס, ששימשה בעברה מומחית להערכת מסוגלות הורית מטעם בית המשפט. "יש עליהם אחריות גדולה מאוד, ובזכות החוק, שנותן להם כוח עצום, הם פועלים במלוא העוצמה. זה פותר להם את החרדה הגדולה הזאת.

"לטעמי, החוקים האלה הרסו את מקצוע העבודה הסוציאלית. פקיד הסעד הפכו להיות אוכפי חוק, והם לא עובדים מתוך האוריינטציה הטיפולית של המקצוע. להגן על ילד זה להגן עליו מהוריו? ילדים כמהים שההורים שלהם יהיו טובים, לכן צריך לסייע להורים להיות טובים יותר, זה יעזור לילד הרבה יותר מאשר אם נרחיק אותו מהם. בהרחקה ממחשים לילד שההורה מסוכן לו, מטיילים דופי גדול בהורים, ואת זה קשה עד בלתי אפשרי לשקם מאוחר יותר. יש מקרים שצריך להרחיק ילדים, אני יודעת. אבל צריך לחשוב אלף פעמים. ואני לא חושבת שזה המצב".

מה שתאמר עשוי לשמש נגדך

"הדבר הראשון שאני חוזרת ומבהירה לאימהות הוא לא לתת שום מידע לפקיד הסעד, לא לשתף אותם בבעיות בכלל, ואם יש בעיה בוערת מסוימת – להימקד רק בה ולא לומר שום מילה מיותרת", אומרת נחמה דיכנה, מנכ"לית משותפת של עמותת עליה, המלווה בשנים האחרונות עשרות מקרים של הוצאת ילדים מבתיהם. "אני מציעה להימנע מלספר כמה רע וכמה קשה בבית, כי הכול עלול לפעול נגדך ולהתהפך עלייך, ואחר כך בדיונים השונים יטיחו בך שאת אמא לא מתפקדת, שאת לא מציבה גבולות, שאת מגלה קשיים וכיוצא באלה טיעונים, שלכי תוכיחי שהם שגויים".

אסתי בת 46. יש לה שני בנים, בני 6 ו-13, שנולדו מחוץ לנישואים מאותו גבר. היא מגדלת אותם לבד,

אמיר שיפרמן
מהארגון "א' זה
אבא": "יצאנו למאבק
מתוך מציאות עגומה.
כשאני מסתכל
סביבי על כל ההורים
הפגועים, אני מבין
שאנחנו יושבים על
חבית חומר נפץ, ואני
יודע שאם לא יתרחש
שינוי מהיר, החבית
הזאת תתפוצץ"

פרופ' אסתר הרצוג, יו"ר עמותת ע.ל.י.ה: "כאשר החזירו ילדים לבתים ופעלו בקהילה, התוצאות היו יפות. אלא שזו מערכת שלא רוצה לוותר על השליטה והתקציבים ולכן ילדים ממשיכים להיות מוצאים מבתיהם"

דני [50], מטפל לשעבר במרכז חירום: "נוכחתי לגלות שוועדת החלטה מתכנסת מראש לפני שההורה מגיע לדיון, וכולם מיישרים קו עם ההחלטה. כשההורה בא, עושים מולו מעין הצגה, ואז מוסרים לו את ההחלטה כאילו היא התקבלה הרגע"

"זאת מערכת שמי שמתנהל מולה מרגיש חוסר אונים מוחלט", אומרת אסתי, שבנה נלקח ממנה. "אני נלחמת גם בשביל כל האימהות שדחקו אותן לפינה. אני לא אדם מושלם, אבל אני יכולה לגדל את הילד שלי, בשר מבשרי"

לי חג שמח, אבא, אתה חסר לנו מאוד". אבל נס החנוכה הזה לא התרחש, ורמי המשיך לחלוט על דמותם של ילדיו, משווע לחיבוקם, מתגעגע לימים שבהם היו חלק מחייו, הימים שלפני גירושיו הקשים מאמם. "הילדים שלי הם יתומים למרות שאבא שלהם חי", הוא אומר בכאב עצום. "מבחינתי, משרד הרווחה הפקיר אותם בידי אמא שהסיתה אותם נגדי, ולמרות שברור שזה המצב, המדינה מונעת את שינויו".

אלפי ילדים, כמו ילדיהם של אביגיל ורמי (השמות בדויים, כמו כל השמות בכתבה), מנותקים בישראל מהוריהם בכל שנה על ידי פקירי סעד. במקרה של אביגיל היו אלה פקירי הסעד לחוק הנוער של משרד הרווחה (המכונים "עובדים סוציאליים לחוק הנוער, טיפול והשגחה", אך הכינוי השגור הוא עדיין פקירי סעד), שהוציאו את הילדים בעילה שמדובר בחשש לשלומם; במקרה של רמי – משפחה שבה ההורים התגרשו – נקבעו הסדרי הראייה בידי פקירי הסעד לסדרי דין (המכונים "עובדים סוציאליים לסדרי דין"). על פי נתוני משרד הרווחה, חיים היום בפנימיות ובי משפחות אומנה כ־10,000 ילדים שהוצאו מבתיהם על ידי פקירי סעד לחוק הנוער. בשנת 2012 טיפלו פקירי הסעד לסדרי דין בכ־11,000 משפחות בהליכי גירושים. פקירי הסעד כפופים מקצועית למשרד הרווחה, אך עובדים ברשויות המקומיות ומקבלים מהן את שכרם. בישראל פועלים כ־900 עובדים סוציאליים לחוק הנוער וכ־700 עובדים סוציאליים לסדרי דין. בכל שנה מוכשרים כמה עשרות פקירי סעד חדשים.

המשותף למקרים של אביגיל ושל רמי הוא התחושה הברורה שפקירי הסעד בישראל הפכו להיות גורם בעל כוח עצום, כמעט נטול איוונים ובלמים, ואופן פעולתם שנוי במחלוקת. בתי המשפט למשפחה ובתי המשפט לנוער, הקורסים מעומס תיקים, נוטים להסתמך על חוות הדעת של פקירי הסעד – וכך מגדילים את כוחם העצום ממילא. ומול אלה ניצבים ילדים הגדלים ללא הוריהם, והורים שחשים כי אינם מצליחים להתגונן

מול המערכת ונידונים להתנתק מהדבר היקר בחייהם. לפני כחצי שנה, זמן קצר לאחר שנכנס לתפקידו, מינה שר הרווחה מאיר כהן ועדה בראשות מנכ"ל משרדו, יוסי סילמן, לבחון את תפקודן של רשויות הרווחה בכל הקשור לניתוק ילדים מהוריהם והוצאתם מבתיהם. כהן ער לבעיות הרבות המתעוררות בעניין (ראו מסגרת); תלונות רבות הופנו אליו, והפגנות נערכו מתחת לביתו בדימונה. מסקנות הוועדה צפויות להתפרסם החודש.

מערכת אטומה

"לפקירי הסעד ניתן כוח גדול ביותר, בלי שיש להם כלים לבדיקת ראיות ולבדיקת מיומנות של הורים לגרל את ילדיהם", קובעת השופטת המחוזית בדימוס חנה בן עמי, שניהלה את בית המשפט לענייני משפחה בירושלים מיום הקמתו ושימשה גם שופטת מחוזית. אין זה מובן מאליו ששופטת לשעבר יוצאת בביקורת פומבית וגלויה כלפי משרד הרווחה ומערכת המשפט. "בתי המשפט העמוסים רואים בפקירי הסעד כוח מקצועי, שמהווה מעין זרוע ארוכה שלהם, ולכן הם נוטים לקבל את התסקירים שלהם ללא חקירה ובידיקה. גם ידיהם של פקירי הסעד מלאות עבודה, הם נדרשים לכתוב תסקירים רבים, וכשממילא כל מה שנעשה או לא נעשה על ידם אפוף חשאיות, הדרך הקלה היא להכתוב תוצאה בלי שהדברים נבדקו לעומקם. תפקידם של פקירי הסעד, המקבלים את שכרם מהקופה הציבורית, הוא לאסוף את הנתונים ולברוק את העובדות לאשורן, ללא משוא פנים וללא שיקולים זרים, כדי שבית המשפט יקבל תמונה אמיתית של הממצאים שלהם ויוכל להגיע להכרעה נכונה. לצערי הרב, נתקלתי בלא מעט מקרים שלא כך היה הדבר". באחד התיקים שנחרתו בזיכרונה של בן עמי הוצאו שלושה ילדים מבית אמם. הדבר נעשה בטענה שהאם, שעברה תאונת דרכים וגידלה אותם לבד, אינה יכיר לה להמשיך ולדאוג לרווחתם. במשך כשנתיים שהו

שלושת הילדים הקטנים בבית מעבר (שאליו מועברים ילדים המיועדים לאימוץ), רחוק מאוד מבית אמם, והיא בקושי יכלה לפגוש אותם. התיק הובא בפני בן עמי, שהתבקשה להכריז על הילדים כבני אימוץ.

"פקירות הסעד הגישו בקשות דחופות להעביר את הילדים למשמורת רשויות הרווחה, להפסיק את ביקורי האם, למסור את הילדים למשפחה מאמצת ולקיים את הדיון בבית המשפט ללא נוכחות האם ובלי שיימסרו לה הפרוטוקולים – כל זאת בטענה שמדובר באם אלימה, ושהן חוששות מפניה. אני נחרדתי מהרעיון שבדיון כל כך גורלי, כשאני צריכה להחליט אם לשלול את זכויותיה ההוריות של האם, היא בכלל לא תשב באולם. החלטתי שהאם תשב באולם, ופקירות הסעד יעידו ממקום אחר, באמצעות טלוויזיה במעגל סגור. "כשהאם נכנסה לאולם נדהמתי לראות אישה צנועה, פסיבית ומפוחדת. במהלך הדיון העידו עדים רבים, שהתרשמותם מהאם היתה דומה. עד מהרה גם פקירות הסעד חזרו בהן מהטענה שמדובר באישה מסוכנת. כשהראיות החלו להישמע, מנהלת בית המעבר אורה אומץ והעידה כי מלכתחילה הכין הצוות שלה תוכנית לטיפול בילדים במסגרת הקהילה, מתוך מטרה להחזירם לרשות אמם, אך הצעתה נדחתה על ידי פקירות הסעד, והן הבהירו לה ש'תוכנית' כאלו בקהילה יקטינו את מספר הילדים המיועדים לאימוץ, והדבר יפגע במשפחות המבקשות לאמץ".

"התברר לי כי מסמכים ופרוטוקולים, שכללו התנגדויות של אנשי מקצוע להעברת הילדים לאימוץ, הועלמו מידיעת בית המשפט. בתסקירים של פקירות הסעד התגלו סתירות רבות. לא היתה להן ברירה אלא להסכים להחזרת הילדים לאם, מה שחסך כתיבה של פסק דין שהיה חושף את דרך התנהלותן".

במהלך השנים לא הסתפקה השופטת בן עמי בהבעת ביקורת בפסקי הדין שכתבה, אלא אף פנתה לגורמים רבים במערכת, ובהם נשיא בית המשפט העליון אהרן ברק, נשיא בית המשפט המחוזי ורדי זיילר, והיועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין.

"עבודתם של פקירי הסעד היא עבודה קשה, וחלקם עושים עבודת קודש", מבהירה בן עמי. "אבל לצערי, הכוח הרב שהעניק להם המחוקק, וההסתמכות על חוות דעתם בעניינים שהם בבחינת דיני נפשות, גורמים לא פעם לניתוק ילדים מהוריהם שלא לצורך ולהסלמת סכסוכים בין בני זוג. לפקירי הסעד אין את מלוא הכוונת לים המקצועיים לכתוב חוות דעת כאלו".

האנתרופולוגית פרופ' אסתר הרצוג, המשמשת יו"ר עמותת ע.ל.י.ה לזכויות הורים וילדים, סבורה כי "המצב הולך ומחמיר, זהו מדרון תלול". זה יותר מעשרים שנים שהרצוג מסייעת במאבקים למניעת קריעת ילדים מהוריהם. במקרה הראשון שבו היתה מעורבת, בשנת 1992, נותקה ילדה בת שנתיים וחצי מאמה לאחר שפקירות סעד סברו שהאם מסיתה את הפעוטה נגד אביה.

"אני הייתי המומה ממה שנעשה לה", היא משחזרת. "לא הצלחתי בשום אופן להבין את הקלות שבה מורציאים פעוטה מהבית. והמערכת אטומה. אני מופתעת בכל פעם מחדש מהממדים שהדבר הזה תופס. עם השנים רק הולכות וגוברות העוצמות והסמכויות של המערכת, מבחינת התקציבים ומבחינת כמות המוסדות וכוח האדם. אם התקציבים האדירים האלה היו באמת הולכים לציבור ולא לניפוח המנגנון, לא היו חייבים להוציא ילדים מהבתים.

"נדרשת פה מערכת אמיתית ומקיפה של טיפול בקהילה, של מסגרות פעילות לילדים, של תמיכה אישית, משפחתית, בית־ספרית. מה שקיים היום הוא אפילו לא התחלה של דבר כזה. יש עדויות לכך שכאשר החזירו ילדים אל הבתים ופעלו בקהילה, התוצאות היו יפות. אלא מה? זו מערכת שלא רוצה לוותר על הכוח, השליטה, התקציבים, המוסדות והתקנים. המערכת לא רוצה לחסל את עצמה במו ידיה, ולכן ילדים ממשיכים להיות מוצאים מבתיהם ולהינתק מהוריהם".

שר הרווחה:

"אסור שיהיו טעויות בהוצאת ילדים מהבית"

כששר הרווחה מאיר כהן נכנס לתפקידו, פנתה אליו אם שנותקה מילדיה. "שלוש שנים היא נלחמת כמו לביאה על הילדים שלה ומתלוננת שאף אחד לא מקשיב לה ולא מטפל בה", מספר כהן. "זה הדליק לי נורה אדומה. בדיוק בגלל זה הוקמה ועדת סילמן: לברוק עד כמה פקירי הסעד נוהגים בכלים שעומדים לרשותם בשיא הדיוק, כמו בסכין מנתחים, לא פחות. יכול להיות שמסקנות הוועדה יטלטלו אותנו, אבל נהיה חייבים להתמודד איתן. חשוב שיהיו אפס טעויות בהוצאת ילדים מהבית".

אין בעיה שמנכ"ל משרד הרווחה בודק את המנגנון שלו עצמו?

"יש לנו מספיק אומץ לומר מה נכון ומה חשוב לשנות. היתה התנגדות אדירה של כל משרד הרווחה להקמת הוועדה, ואני אמרתי: לא יקום ולא יהיה, גם אם זה כרוך בשבר ביחסים ביני לבין אנשי משרד. כדי לשנות את התפיסה וכדי להפחית את מספר הילדים שמוצאים מהבית, ברור לי שאנחנו צריכים לחולל שינוי דרמטי".

אולי צריך גוף חיצוני, שיבקר את פקירי הסעד?

"אני לא פוסל את זה, ויכול מאוד להיות שזו תהיה אחת ממסקנות הוועדה. קל מאוד להפוך את פקירי הסעד לאנשים הרעים, אבל הם לא. הם עושים את עבודתם בצורה יוצאת מהכלל, ובי-99 אחוז מהמקרים אין לי ספק שהם רואים לנגד עיניהם את הילדים ומצילים אותם מפגיעות קשות מאוד. תפקירי הוא לתת להם גיבוי ומרחבי עבודה בטוחים".

כהן מספר שכילד שגדל במעברה, וכמי שעמד בראש עיריית דימונה, הוא ראה מה קורה לילדים שמוצאים מבתיהם. "מה שמפחיד אותי הוא ההבנה שילד שהוצא מביתו בדרך כלל לא חווה מפחידה אותי המחשבה שילד מוצא מביתו ומתגלגל בין מוסדות, אולי שלא לצורך. בתפיסת עולמי אני חושב שעדיף להוציא כמה שפחות ילדים מהבית, אבל לצורך זה אנחנו חייבים לאפשר כמה שיותר אלטרנטיבות מתאימות בקהילה, ועל כך אנחנו עובדים במלוא המרץ". על הביקורת באשר לקשר שבין פקירי הסעד לבתי המשפט אומר כהן: "יש עומס עצום על השופטים, ואז הם נוטים לקבל את המלצת פקירי הסעד. בחלק מהמקרים זו המלצה נכונה, אבל זאת אחריות השופטים, הם בוחרים לעשות זאת".

השר מאיר כהן

צילום: דודי ויקמן

צילום: יהושע יוסף

אביגיל: שנתיים לאחר שבנה נלקח ממנה, עדיין לא נערך בעניינה דיון הוכחות

לא במרכז קשה. "הוא לא רוצה לראות אותי, כי הוא הוטר נגדי על ידי אבא שלו. אז במקום לטפל בה" סתה נגדי, מניחים למצב להימשך כך. הילדים שלי מנותקים ממני חמש שנים ולא מקבלים שום טיפול להתמודד עם המצב הזה. כל המשכורת שלי וכל הזמן שלי והמשאבים הנפשיים מושקעים רק במלחמה להחזרת הילדים שלי. ואני לא אוותר".

שני בניה של ליאת נלקחו ממנה מכוח צו חירום, כנראה הכלי העוצמתי ביותר שיש בידי פקידי הסעד לחוק הנוער. צו חירום מאפשר להוציא ילדים מביתם ללא חקירה מקדימה, ללא הבאה בפני שופט אלא בתוך שבוע, וללא פירוט מידי ומלא של עילת ההוצאה מהבית. כשמתעורר חשש ממשי לשלומם הפיזי והנפשי של הילד, החוק מאפשר לפקיד הסעד גם לשלוף אותו מהגן ומבית הספר, בסיוע משטרה, ולהעבירו למרכז חירום של משרד הרווחה. מדי שנה מופעלים בישראל כ-700 צווים כאלה.

"אני יכול לומר מניסיוני, שבמקרים רבים עשו שימוש שלא לצורך בצווים האלה", אומר עו"ד רו משגב, מומחה בדיני משפחה, שהקים בשנת 2005 את מטה המאבק למען האב הגרוש. "פקידי הסעד לחוק הנוער הם היחידים שיש להם זכות לנתק ילד מהמשפחה שלו, בלי שום חקירה, בלי אישור שופט. גם אם יש צורך בהוצאת הילד – למה להמתין שבוע שלם עד שמביאים את העניין בפני שופט? משהו עצר וחשב לרגע מה קורה למשפחה ולילד בשבוע הזה?"

לחץ כבד על המומחים

דני (50), שעושה עתה את הדוקטורט שלו בעבודה סוציאלית, עבד במשך שלוש שנים, עד השנה שעברה, כמטפל במרכז חירום, שאליו הופנו ילדים שהוצאו מהבית על ידי פקידי הסעד. שמו בדוי, לבי קשתו, בשל הביקורת שהוא מטיח בעמיתיו. לדבריו, עשרות ילדים הוצאו מבתיהם למרכזי חירום והועברו לפנימיות שלא לצורך. חוות דעת שכתב, שבהן המליץ להחזיר את הילדים להוריהם, שונו לדבריו ללא ידיעתו והסכמתו, וזאת המוטיבציה שמניעה אותו לדבר בנושא. לאחר אחר המקרים האלה, שבו חוות דעתו שונתה וילד הוצא לפנימייה בניגוד להמלצתו המקצועית, החליט דני להתפטר.

"צריך להבין שהוצאה מהבית וקריעתו של ילד מהוריו היא נוראית. יש מקרים שבהם הצורך להגן על ילד מחייב זאת, ולא פעם חתמתי על חוות דעת כזאת. אך לצערי, היו גם מקרים שבהם פקידות הסעד

הסיפור של ליאת (45) עם רשויות הרווחה החל לאחר שהגרוש שלה הגיש נגדה שורה של תלונות במשטרה בגין אלימות נגד ילדיהם, בני ה-4 וה-6. היא שולפת מתיקה אגודן עמוס מסמכים ומראה כי התלונות נסגרו מחוסר אשמה פלילית, ולא הגיי עו לכדי הגשת כתב אישום. בוועדת ההחלטה שלה ישבה לבה, "מול כעשרים פקידות סעד, שלא מכירות אותי בכלל ואפילו לא ראו את הילדים שלי מימיהן. אמרו לי שזאת ועדת טיפול, לקביעת עתיד הילדים. לא הסבירו לי מה משמעות הוועדה, ושזכותי להגיע מיוצגת. ופתאום הן יושבות מולי וטוענות טענות איומות – שהילדים מוכים ומוזנחים. לא היו לי אפילו מסמכים ביד להוכיח שהן טועות.

"אני יושבת מול הוועדה, המומה, ובסוף הם אומרים לי, 'אנחנו לוקחים ממך את הילדים'. אמרתי להם: 'אתם לא לוקחים לי את הילדים, זה לא קורה'. אבל אף אחד לא הקשיב לי. רצתי מלשכת הרווחה לבית הספר ולגן של הילדים, אבל המשטרה כבר הגיעה לשם לפני. אין לי מילים לתאר את חוסר האונים שהרגשתי. צרחתי לבורא עולם 'תציל אותי' תציל אותי מהאימה הזאת! ואני אמא טובה, באמת. אני לא נרקומנית, לא מכה, לא מתעללת".

כמעט חמש שנים חלפו מהיום ההוא, שבו נלקחו ממנה שני ילדיה, ומאז היא תמיד מצוידת במסמכים המעידים שהיא כשירה ויציבה נפשית, בניסיון להוכיח שהיא יכולה להיות אם ראויה לילדיה – כולל חוות דעת מפורטות של מומחי נפש מטעם בית המשפט. "לקחו לי את הילדים למרכז חירום", היא ממשיכה לספר. "מקום סגור, מוקף גדרות. ומדובר בילדים קטנים, שאהבו לישון איתי במיטה, שהיו קשורים אלי. הקטן עוד היה עם מוצץ, ואני דאגתי, כי ידעתי שהוא לא יכול לישון בלי השמיכה שלו. הם היו כל עולמי ואני הייתי כל עולמם – ופתאום קרעו אותם ממני. זה הרבר הכי נורא בעולם. אימהות לא יכולות לחיות בלי הילדים שלהן.

"חצי שנה הם היו במרכז חירום. הייתי מביאה להם צעצועים, וילדים גדולים היו לוקחים להם אותם. לא היו גוזרים להם ציפורניים, הראשים שלהם התמלאו כינים, הייתי מביאה להם בגדים יפים ופוגשת אותם לבושים כבגדים בלויים של מרכז החירום".

לאחר חצי שנה הועברו הילדים למשמורת האב. עם אחד הילדים נפגשת ליאת במרכז קשר אחת לשבוע למשך שעה וחצי, ועם השני היא לא נפגשת כלל – לא נקבעו לה שום הסדרי ראייה איתו, אפילו

כשירה, למה השאירו לי ילד אחד? דווקא הילד הגדול שלי יותר קשה ומאתגר. פשוט, עם ילד קטן בן ארבע היה להם קל יותר להתמודד, הוא מתאים לשוק הבשר הזה של הוצאת הילדים מהבית. ילד בן 11 זה כבר סיפור מורכב יותר, הוא גדול יותר וקשה יותר לשלוט עליו. "זאת מערכת שמי שמתנהל מולה מרגיש חוסר אונים מוחלט. בעיקר האנשים הפשוטים, האנשים שלא יכולים להתגונן, שנמצאים במצב סוציו-אקונומי קשה, שאין להם משפחה תומכת".

הקלות הבלתי נסבלת

חשוב להבהיר: אין בדברים הטלת דופי גורפת במשרד הרווחה ובפקידי הסעד, לא במקצועיותם ולא במניעיהם. אין בדברים גם אמירה גורפת שאסור לנתק ילד מהוריו במקרים מסוימים, כאלה המסכינים באופן ברור את שלומם וחיי. ברור גם שהורים שילדיהם הוצאו מחזקתם מלאים בזעם וכאב, ולא תמיד רואים את התמונה המלאה. אבל קשה לעכל את הקלות הבלתי נסבלת של ניתוק ילדים מהוריהם, ואת היעדרה של ביקורת כלשהי על המערכת הזאת. "אני נתקלת בתסריטים כמעט קבועים", אומרת עו"ד ורוניקה ברומברג, המטפלת זה 16 שנים בנושא הוצאת ילדים מהבית. היא ליוותה מאות משפחות שילדיהן היו בסיכון להוצאה מהבית, בין היתר, כשייעצה בהתנדבות לחברת הכנסת מרינה סולודקין ז"ל, שהיתה הבולטת ביותר במאבקה נגד משרד הרווחה והקימה את השדולה נגד הוצאת ילדים ממשפחותיהם. "אני כבר יודעת מראש פחות או יותר מה יספרו לי המשפחות שפונות אלי.

"היועצת או הפסיכולוגית הבית-ספרית מתחילות להעביר דיווחים למשרד הרווחה: הילד מגיע מלוכלך לבית הספר או מגיע בלי אוכל, רב עם התלמידים, מפריע. יכולות להיות בעיות של שפה או של חינוך. בכיתה של ארבעים ילדים קשה להתמודד עם כל זה. הרווחה מקבלת דיווחים. המשפחה מסומנת, ומתחיל להתבסס תיק. ההמשך תלוי מאוד בדרך שהמשפחה מגיבה. מי שמייד לומד את זכויותיו ומתגונן, או לוקח עורך דין שמתערב בשלב מוקדם, עוזבים אותו. 'נתקלתי בהרבה מאוד מקרים שבהם פקידי הסעד רצו להוציא ילדים מבתיים נורמטיביים. לפעמים היו בתים ממעמד סוציו-אקונומי נמוך, או בתים שחוו גירוש. הכותרת היא שהילד בסיכון, אבל למעשה מדובר במשפחה חלשה, שהופכת טרף קל למשרד הרווחה. אני לא רוצה להכליל, אבל זאת הנטייה של הרווחה כבר שנים רבות.

"רק באחוז קטן מאוד מהמקרים שאני טיפלתי בהם היתה באמת סיבה להוציא את הילדים מהבית. למשל, במשפחה של חולים פסיכיאטריים. אבל זה המיעוט".

ההורים לא מבינים

ההחלטה על גורל המשפחה וילדיה ניתנת בוועדת החלטה, המכונה גם "ועדה לתכנון דרכי טיפול". אל הוועדה מגיעים לא מעט הורים, בלי להבין כלל את משקלה הקריטי בקביעת גורלם. בעמותת ע.ל.ה. מנחות נחמה דרכנה ושותפתה לניהול, יונת קלה, את ההורים (מרביתם אימהות) "לדרוש לקרוא מראש את סדר היום של הוועדה, או כפי שאני מכנה אותה – 'הזיכרון', כי שם רומסים את ההורים ומאשימים אותם האשמות איומות, ולכי תתמודדי ותתבטאי בבהירות אחרי דבר כזה", אומרת קלה.

"אם את משתפת פעולה, רומסים אותך ועושים מה שהם רוצים", מוסיפה דרכנה. "אם את תקיפה מדי זה אומר שאת אלימה. זה כאילו אי אפשר לנצח, אבל צריך להקפיד להפגין חווק. צריך לברור מילים, ותמיד להקליט: כל שיחת טלפון, כל שיחה אישית, כל פגישה, אפילו בבית המשפט, אם אפשר. זה מה שלמדנו מהניסיון שלנו, אין ברירה, כי המציאות לפעמים מתעוותת. ולשום מקום לא ללכת לבד, כי את תלכי לבד, ירמסו אותך".

עו"ד ורוניקה ברומברג: "נתקלתי בהרבה מאוד מקרים שבהם פקידי הסעד רצו להוציא ילדים מבתיים נורמטיביים. הכותרת היא שהילד בסיכון, אבל למעשה מדובר במשפחה חלשה, שהופכת טרף קל למשרד הרווחה"

ליאת (שם בדוי):
 "אני יושבת מול
 הוועדה, המומה,
 ובסוף הם אומרים
 לי, 'אנחנו לוקחים
 ממך את הילדים'.
 רצתי לבית הספר
 ולגן של הילדים, אבל
 המשטרה כבר הגיעה
 לשם לפניי. אין לי
 מילים לתאר את
 חוסר האונים"

בוועדת ההחלטה
 שלה ישבה ליאת לבד,
 "מול כעשרים פקידות
 סעד, שלא מכירות
 אותי ולא ראו את
 הילדים שלי מימיהן.
 אמרו לי שזאת ועדת
 טיפול, לקביעת עתיד
 הילדים. לא הסבירו
 לי מה משמעות
 הוועדה, ושזכותי
 להגיע מיוצגת"

טובי פלד, פסיכולוג:
 "אני מכיר מקרה
 שבו הוצאו שלושה
 ילדים מהבית בגלל
 שהיו חלשים מאוד
 בלימודים. האמא לא
 ראתה את הילדים
 חודשיים. בעיניי,
 הוצאת ילד מהבית
 זה כישלון מהדהד
 של הרווחה, לא
 נקודה לזכותה"

צילום: יהושע יוסף

יהושע. "אין לי מה לעשות, הבת שלי כלואה בידיים של פקיד הסעד"

הוא לקחת את הילד ולהזיז אותו הצידה. יש תפיסה שלפיה בכל בעיה שמתעוררת עם הילד, המשמעות היא או שההורה לא מתפקד או שההורה פועל לא נכון. ומה עם בעיות תורשיות? בעיות קשב וריכוז? דברים שאינם מתחילים ונגמרים בהורים?

"אני מכיר מקרה שבו הוצאו שלושה ילדים מהבית בגלל שהיו חלשים מאוד בלימודים. האמא לא ראתה את הילדים חודשיים, עד שהם הוחזרו אליה. הוצאת הילדים מהבית צריכה להיות המוצא האחרון, לא הראשון. ילד שניתקו אותו מההורה שלו ושהי כניסו לו לראש שהוא לא עם אמא שלו מפני שהיא 'לא טובה', הופך להיות ילד אחר, ילד פגוע. גורמים לו נזק עצום. בעיניי, הוצאת ילד מהבית זה כישלון מהדהד של הרווחה, לא נקודה לזכותה".

ומה קורה כאשר ילד מוחזר אל הוריו לאחר מאבק? ד"ר תמרין טוענת כי משרד הרווחה למעשה נעלם. הם לא נמצאים שם בשביל לאחות את הקרעים, לשקם את הקשר ולסייע בהתגברות על הטלטלה האיומה שחוותה המשפחה. אני מכירה מקרים שבהם, כחלק מסכסוכי שכנים, שכן פנה למשרד הרווחה וסיפר ששמע את שכניו מתעללים בילדיהם. באחד המקרים הצלחתי למנוע את הוצאת הילדים מהבית אחרי שכבר הוצא צו והוטרום הגיעו והוציאו את הילדים מהמיטות ומהבית. האם מישוה פיצה את המשפחה? האם מישוה סייע לה בשיקום אחרי הרבר הנורא הזה? מה פתאום?

לפני כחודש וחצי הרצתה השופטת בדימוס בן עמי

"פקידי סעד יכולים להתייחס להורים שנוטלים כדורים נגד חרדות כאל כאלה שלא יכולים להיות עם ילדיהם. אתן יודעות כמה אנשים במדינת ישראל מטופלים בכדורים נגד חרדות? מישוה חושב שהאנשים האלה לא מסוגלים לשמור על ילדיהם? לפעמים הורים מאבדים את העשתונות כשמנסים להגביל את ההורות שלהם או לטפול עליהם אשמה, ואז פקירי הסעד מפרשים את הצעקות והזעם שלהם כביטוי של אלימות. זה לא כך, כמובן – יש הבדל גדול מאוד בין איבוד עשתונות בגלל סיטואציה קשה לבין דפוס של התנהגות אלימה.

טובי פלד, פסיכולוג מומחה שמוכר על ידי בתי המשפט למתן אבחון למסוגלות הורית, מסכים עם דליה. "אני עובד עם גורמי הרווחה ומכיר את הביסוס המקצועי שהם עומדים עליו. בעיניי הוא קלוש. הם עובדים בצורה אידיאולוגית יותר מאשר מקצועית. הם עובדים סוציאליים, מגיעות אליהם סוגיות מורכבות ביותר, והם צריכים להחליט אם ההורה והילד בסדר או לא. לרוב הם שולחים את המשפחות לפסיכולוגים מחוץ למשרד הרווחה, וזה לא בסדר, כי הפסיכולוגיה היא לא מדע מדויק, והכלים הפסיכולוגיים שבדקים את האדם הם לא מספיק תקפים ומהימנים. בנוסף, זה עולה המון כסף, ורוב האנשים הם דלי אמצעים או שהתרוששו אחרי מאבקים ארוכים, ומגיעים במצב נפשי רעוע, לאחר ההתערבות הקשה של הרווחה.

"בכל חשש שמתעורר – הדבר הראשון, האוטומטי,

התעלמו מחוות דעתי כמטפל וחייבו אותי לשנות את הדו"ח. כשלא הסכמתי, גיליתי שמישהו שינה אותו ללא ידיעתי.

"מצאתי את עצמי עומד פעור פה מול מערכת, שמטרתה לדאוג לילד ולרווחתו, אבל היא לא עושה שום דבר בכיוון הזה. לא פעם נוכחתי לגלות שוועדת החלטה מתכנסת מראש לפני שההורה מגיע לדיון, סוגרת את כל הפרטים, וכולם מיישרים קו עם ההחלטה. כשההורה בא, עושים מולו מעין הצגה, ואז מוסרים לו את ההחלטה כאילו היא התקבלה הרגע. אני ממליץ בחום לא להגיע אל הוועדות האלו ללא איש מקצוע דוגמת עורך דין או פסיכולוג.

"כשמחליטים לשלוח הורה למכון חיצוני לבדיקה של מסוגלות הורית או להערכת מסוכנות, פקירי הסעד לרוב קובעים את המכון ולא מתגמשים, גם אם ההורה מציע מכון אחר, שמוכר גם הוא כמומחה מטעם בית המשפט. המטרה היא שחוות הרעת החיי צונית תתאים לחוות הרעת של פקירי הסעד. יותר מזה: פקירי הסעד גם שולחים את התיק של ההורה למכון מראש, וכך למאבחן כבר יש חוות דעת מוקדמת עליו. במצב כזה, הבדיקה לא יכולה להיות אוכייטיבית ובלתי תלויה".

למה פקירי הסעד עושים את זה?

"אני לא מאמין שמדובר ברוע, אלא מתוך אמונה רדיקלית שהם יודעים מה טוב עבור הילד. הכרתי פקידת סעד שבמשך שלוש שנים נאבקה להוציא ילד מהבית למרכז חירום, ובסוף הצליחה. התחלתי לטפל בילד ובהוריו, והם עברו תהליך שיקומי. אחרי חצי שנה, כתבתי דו"ח שבו המלצתי שהוא יחזור הביתה. "פקידת הסעד מייד הרגישה שאני מערער על סמכותה, ושינתה את ההמלצה שלי. היא לא הצליחה להפנים שההורים כבר לא היו במקום שבו הם נמצאו כשהילד הגיע. עצם הוצאת הילד מהבית גורמת לשוק מטורף, שמייד גורם לשינוי בתפיסה ההורית, ונותנת להורה מוטיבציה להשתנות, כדי לא לאבד את ילדו".

"פקידות הסעד מצויות במלכוד", מסכימה עו"ד ד"ר טלי תמרין, שהיתה פעילה בשדולה נגד הוצאת ילדים ממשפחותיהם. "אם הן מצהירות בבקשות הראשונות שהילד נמצא בסכנה עקב חשש להזנחה או התעללות – איך יחזרו בהן אחר כך, כשהעובדות מראות אחרת? הרי כל נסיגה מההכרזה הראשונית שלהן היא פקפוק גדול במהימנות שלהן. אז המערכת אינה רק בלתי גמישה, אלא גם לא בהכרח אמינה".

יועצים נשברים תחת הלחץ

דליה (שם בדוי), פסיכולוגית קלינית המשמשת מומחית מטעם בית המשפט, חוותה מהי המשמעות של נקיטת עמדה שונה מו של פקירי הסעד. לרבי ריה, בתיקי משמורת שבהם הציגה חוות דעת שהיתה מנוגדת לזו של פקירי הסעד, שמה הוכפש על ידי פקידות סעד בכירות בפני עובדי רווחה באזורים שונים בארץ, ואילו התבקשו לא להמליץ עליה בפני בית המשפט כמומחית למתן חוות דעת. במקרים אחרים הופצו שמועות על שלילת רישיונה ככיוול, ונגרמה לה עוגמת נפש רבה.

"על המומחה מופעל לא פעם לחץ כבד מצד הרווחה להמציא חוות דעת התואמת את עמדתם", אומרת דליה. "יועצים רבים נשברים תחת הלחץ הזה. העמדה שלי לא תמיד תאמה את עמדת הרווחה, ולצערני אני משלמת על כך מחיר גם היום.

"התפקיד של פקידות הסעד רגיש, ולצערני לא לכולן יש את הידע הנדרש. בתחום הגירושים, למשל, יש הרבה הסתה מצד אימהות נגד האבות, שאותה אפשר לראות בצורה ברורה כשמשוחחים עם הילדים. הרבה פעמים פקירי הסעד פועלים מתוך פחד או חשש להחליט. וכמובן, יש גם את הכסת"ח, ואולי אפילו הפחד מפני הרצח הבא – שאחרי יחפשו מי טיפל במשפחה.

אמיר שיפרמן מהארגון "א' זה אבא" בהפגנה. נמשיך להילחם עד שאחרוני האבות והאימהות יחבקו את ילדיהם בלי חשש שיילקחו מהם

בכנס על דרכי עבודתם של פקירי הסעה, שאורגן על ידי הקואליציה למען הילדים במשפחה והארגונים "ועקת האימהות" ו"א' זה אבא", ארגון למען ילדי הגיי' רושים. החלטתה לצאת בגלוי בביקורת קשה על דרכי פעולתם של פקירי הסעד לא היטיבה עימה וגררה גל סוער של תלונות מצד איגוד העובדים הסוציאליים, שדרשו ממנה להתנצל ולחזור בה מדבריה, ואף פנו בתלונה לשרת המשפטים ציפי לבני. בן עמי לא נסוגה. "כשמדובר בתסקיר של פקירת סעה, שאמורה להיות ניטרלית ומקצועית, ההנחה של בית המשפט היא שיש לקבל את הכתוב ככתבו וכלשונו", היא אומרת. "לצערי, במסגרת הדיונים שקיימתי, במיוחד בתיקי האימוץ, התברר לי כי לפקירי הסעד יש עניין להגיע לתוצאה שאליה הם חותרים, ולצורך זה כמעט כל דרך כשרה בעיניהם – החל מהנתק שהם יוצרים בין קטין למשפחתו, החזקתו בבית מעבר המרוחק ממקום מגורי ההורה, הצגת מצג לא אמיתי בפני בית המשפט והעלמת מסמכים, תוך העברת מידע מוטעה לצדדים". קו פרשת המים בנוגע להוצאת ילדים מבתייהם הוא ההכרזה על "נוקקו" – שמשמעותה שהילד מוצא מרשות הוריו ועובר לידי גורמי הרווחה. מהשלב הזה, הדרך חזרה היא קשה פי כמה.

ההורים פוחדים - וחותרים

"הדבר הכי קל מבחינה משפטית במדינת ישראל הוא להוציא ילדים מהבית ומרשות הוריהם", אומר עו"ד יוסי נקר. "כמחצית מהמקרים שבהם ילדים מוצאים מבתייהם אינם מגיעים כלל לפתחו של בית המשפט, אלא מבוססים רק על הסכמת ההורים, בהתאם לקביעה של ועדות ההחלטה. זה מצמצם עוד יותר את יכולת הפיקוח והבקרה השיפוטית על פקירי הסעה, ולא מאפשר שקיפות.

"פקירי הרווחה פונים להורים ואומרים להם שאם לא יחתמו על הסכמה, הם יפנו לבית המשפט ויעשו את זה בכפייה. ההורים פוחדים מזה – וחותרים. אלה מקרים מסוכנים. אין מי שבדק אותם, אין מי שבוחר חן שההחלטות הללו היו מבוססות ושלא היו חלופות אחרות. תבינו, חלק מהמשפחות האלו הן המשפחות הכי חלשות במדינה. הם לא מעלים בדעתם לקחת סיוע משפטי.

"גם כשהמקרים מגיעים לבית המשפט, כמעט בכור לם ההכרזה על ילד נזקק נעשית כבר בדיון הראשון, אחרי שבית המשפט כבר קרא את תזכיר פקירת הסעה. ההורים בכלל לא מיוצגים, ואין להם אפשרות להגיב או להפריך את מה שכתוב עליהם. כלומר, בלי שנעשה דיון הוכחות, עם עדים ומומחים. זה הזוי. פקירת הסעד בכלל לא נוכחת, וההחלטה על הנזקקות לא מנומקת. "לא מעט הורים מסכימים להכרזות הנזקקות בלי להבין את המשמעות הקיצונית שלה. יש בחוק חובה להסביר להורה מהי המשמעות של נזקקות, אבל גם זה לא קורה. הרי אפילו בבית דין לתביעות קטנות יש מקום להוכחות. ופה לא מדובר על תביעה קטנה, אלא על לקיחת ילד מהוריו.

במקרה של אביגיל, שנתיים לאחר שבנה נלקח ממנה, לא נערך בעניינה עדיין דיון הוכחות. "אני צריך להוכיח שמה שאומרים עליה הוא לא נכון – ופה חוסמים אותי", מוחה עורך דינה, יוסי נקר. "אני רוצה שהרווחה תוכיח את הדברים שהיא טוענת עליה, אבל זה לא קורה.

נסיבות חייה של אביגיל לא היו קלות. העבר שלה רצוף בקשיים, והיא גידלה את בנה כבר עד שנלקח ממנה. "לא היתה שום סיבה להוציא את הילד שלי מהבית", היא אומרת. "אני נשבעת שלא היתה שום סיבה. ואם חושבים שיש בעיה – שיפקחו עלי, שיידריכו אותי, אני מוכנה להכל, רק שיחזירו לי אותו." בנה בן 4 נמצא זה יותר משנה במשפחת אומנה, והיא פוגשת אותו במשרדי החברה האחראית על משפחות האומנה, בהשגחת סטודנטית לעבודה סוציאלית. בעבר נהגה להיפגש איתו במרכז קשר, שלא על בסיס

קבוע. "פקירות הסעד היו מודיעות לי על הביקורים ברגע האחרון, או מבטלות אותם ברגע האחרון. פעם ביטלו לי את הביקורים כי הגעתי לבושה בגופייה. בפעם אחרת ביטלו לי אותם כי צילמתי את הילד. "באחת הפעמים הייתי במרחק של עשרים דקות ממקום המפגש, והתקשרו להגיד לי לא להגיע. שאלתי, 'מה אמרתם לילד?' ענו לי: 'אמרנו לו שאמא לא יכולה להגיע'. למה אומרים לו דבר כזה? שילד בן 4 יחשוב שלאמא שלו יש דברים יותר חשובים בחיים מלראות אותו?' הרי אין לי שום דבר יותר חשוב מלראות אותו. "אני מחכה לפגישות האלה כל השבוע, ובכל פעם הוא מבקש לחזור איתי הביתה ואומר שלא טוב לו. היו פגישות שהוא בכה וסירב לעזוב אותי וללכת עם העובדת הסוציאלית. אני מסבירה לו שאני נלחמת כדי שיחזור אלי, ושיש אנשים שלא מסכימים. אני מספרת לו שאני נפגשת עם אנשים חשובים, אפילו עם חברי כנסת שהם החברים של ראש הממשלה.

"הסיפור של רמי לא חריג בנוף ההורים הגרושים, שבמהלך תהליך הגירושים מוצאים את עצמם במלחמת חורמה עם פקירי הסעד לסדרי דין", מסביר עו"ד שי שמחויב. לדבריו, הבעייתיות מתחילה בעוד ברה הפשוטה שלפקירי הסעד אין את הידע המקצועי להגיע לחקר האמת, אך חוות דעתם מקבלת תוקף כזה כשהיא מוצגת בבית המשפט.

"רוב חוות הדעת של פקירי הסעד הם העלאת הסיפור של בני הזוג או המשפחה על הנייה, כשהמילים השולטות הן 'לדבריו' או 'לדבריה'. מאוד קל להם ליצור הזדהות עם צד כזה או אחר ולהציג עמדה זו בפני בית המשפט כעובדה ניטרלית ומקצועית. עד שאני מגיע לחקור את פקירי הסעד בבית המשפט, המציאות כבר מתקבעת, ואז קשה מאוד לטעון נגד העברת משמורת זמנית להורה השני. לא כל השופטים בכלל מאפשרים את החקירה, בייחוד כשפקירי הסעד מתנגדים לכך באופן נחרץ.

נקודה נוספת שמעלה שמחויב, כמו רבים אחרים, היא האפליה המגדרית במאבקי הגירושים. "לצערי, זה כך באופן חריג משמעי. אני מטפל גם בגברים וגם בנשים, אבל העוולות שנעשות לגברים צועקות לשמיים.

"בשנים האחרונות אני עד לריבוי מקרים של תלונות שווא", מספר עו"ד אסי סגל. "כשהורה מתלונן על הזנחה או על התעללות מצד ההורה השני, עוצרים את כל הקשר עם ההורה ה'חשוד', מקפידים ביקורים ולינה, ומכריזים על ביקורים בפקיח במרכז קשר. גם כשהתלונה מתבררת כתלונה שווא, המצב לא חוזר לקדמותו, בטענה שהנתק שנוצר בעקבות המקרה מצריך המשך ביקורים בפקיח..."

אבל אם יש חשד להתעללות, חייבים בראש ובראשונה להגן על הקטין.

"נכון, ולכן חייבת להתבצע חקירה בתוך פרק זמן קצר. אני רואה מצבים שמנתקים הורה מילדיו לכמה חודשים. בזמן הזה פקירי הסעד נוקטים חשדנות כלפי ההורה ה'חשוד', ולעומת זאת, ההורה המעליל לא נענש.

בשל ריבוי המקרים שבהם חשו הורים שנעשו

לדברי עו"ד שי שמחויב, הבעייתיות מתחילה בעובדה הפשוטה שלפקירי הסעד אין את הידע המקצועי להגיע לחקר האמת, אך חוות דעתם מקבלת תוקף כזה כשהיא מוצגת בבית המשפט, וקשה מאוד לטעון נגד

השופטת בדימוס חנה בן עמי. "התרעתי"

מגיע לגדול ולהתחנך לצד שני הוריו. אני וחבריי יצאנו למאבק מתוך מציאות עגומה. כשאני מסתכל סביבי על כל ההורים הפגועים, אני מבין שאנחנו יושבים על חבית חומר נפץ, ואני יודע שאם לא יתרחש שינוי מהיר, החבית הזאת תתפוצץ."

יהושע (34) הוא בחור מבית מסורתי, בעברו לוחם ביחידה קרבית, העובד כיום כמדריך בבתי ספה. הוא מוקף כל היום בילדים, מלמד אותם, צוחק איתם, נהנה בחברתם, ולא מפסיק לתהות איך הוא יכול להיות מספיק טוב עבורם, אבל רע עבור הבת שלו. היא נולדה לו מיחסים מזדמנים עם שותפתו לדירה, וכאדם מאמין היה ברור לו שהוא הולך להיות אב לבתו. אבל חודש בלבד לאחר הלידה, ארוה אם בתו את חפציה ואת התינוקת ועזבה לבית הוריה.

"דגע אחרי שהיא עזבה עם בת, היא הלכה למשטרה והגישה נגדי תלונה. לאחר ארבעה חודשים התלונה נסגרה, אבל עבורי זאת היתה רק יריית הפתיחה", הוא אומר בכאב.

זמן קצר אחרי שעזבה, פנתה אם בתו אל בית המשפט וביקשה משמורת קבועה, מזונות וצו הרחקה מהילדה.

כלפיהם עוולות חמורות מצד פקידי הסעד של משרד הרווחה, החלו לקום ארגונים ותנועות, שמטרתם לייצור שינוי תודעתי ותפיסתי בכל נושא זכויות ההורים בגירושים. ארגון "א' זה אבא", שהוקם ב-2011 ומונה היום 15 אלף פעילים, הוא אחד מארגוני האבות החזקים והגדולים בארץ. הוא מאגד בתוכו בעיקר אבות גרושים, אך גם אימהות, המגדירים עצמם נפגעי מערכת הרווחה, בתי המשפט והמשטרה.

בגלוי הם זוכים לגינוי חריף מצד הרשויות, אך מתחת לפני השטח ידו הארוכה של הארגון מצליחה לגייס למאבק אנשי מקצוע בכירים בתוך המערכת המשפטית, מערכת הרווחה והמשטרה, שגם הם מצאו את עצמם פגועים מאותן עוולות.

חלק מהיעדים שקבע לעצמו הארגון הן צמצום התערבות מערכת הרווחה, הקמת גוף מפקח אובייקטיבי על עובדי הרווחה, הנהגת אכיפה וענישה של בית המשפט בכל נושא תלונות השווא, והכנסת גורמים מקצועיים, כמו עורכי דין או פסיכולוגים, ליחידות הסיוע, שיסייעו לבתי המשפט בחקר האמת.

הרוח החיה המניעה את הארגון הוא אמיר שיפרמן (31), שנחשף אל מצוקת האבות הגרושים שטופלו ברווחה וגילו עד מהרה באיזו קלות בלתי נסבלת פקידות סעד תופסות בעלות על ילדיהם, ומפקיעות מהם את ההורות שלהם. "התחושה ששבה ועלתה אצל האבות הגרושים שההורות נשללה מהם שלא בצדק היא כאילו תחכו להם איכה, גרעו להם את היה. הם נופלים לתהומות קשים. עד מהרה הבנתי שרק כשמצליחים לנתק את הרגש מהסיפור האישי, ניתן לנצח את המערכת.

"אנחנו בארגון נמשיך להילחם כנגד כל הרשויות במדינת ישראל, עד שאחורני האבות והאימהות יחבכו את ילדיהם מבלי חשש שהם יילקחו מהם", אומר שיפרמן. "בניגוד לדמוניזציה המתרחשת מצד המערכת, המאבק שלנו הוא לא מאבק בין המינים. המאבק הוא למען זכויות ילדי הגירושים ולמען ההכרה שלכל ילד

השופטת לשעבר חנה בן עמי: "לפקידי הסעד ניתן כוח גדול ביותר, בלי שיש להם כלים לבדיקת ראיות ולבדיקת מיומנות של הורים לגדל את ילדיהם. ידיהם מלאות עבודה והדרך הקלה היא להכתיב תוצאה בלי שהדברים נבדקו לעומקם"

עו"ד אסי סגל: "כשהורה מתלונן על התעללות מצד ההורה השני, עוצרים את כל הקשר עם ההורה ה'חשוד'. גם כשהתלונה מתבררת כתלונת שווא, המצב לא חוזר לקדמותו, בטענה שהנתק שנוצר מצריך המשך ביקורים בפקיח"

נחמה דיכנה, עמותת ע.ל.י.ה: "אני מציעה להימנע מלספר לרווחה כמה קשה בבית, כי הכל עלול לפעול נגדך, ואחר כך בדיונים השונים יטיחו בך שאת אמא לא מתפקדת וכיוצא באלה טיעונים, שלכי תוכיחי שהם שגויים"

יהושע ואם בתו נשלחו לתהליך גישור ביחידת הסיוע של בית המשפט לענייני משפחה. פקיד הסעד שקיבל את הטיפול בתיק מיהר להמליץ על מפגשים מבוקרים במרכז קשר, רק פעם בשבוע. "כששאלתי למה אני צריך לראות את בתי במרכז קשר, אמרו לי שזה רק כדי שהיא תתרגל אלי. אלא שאז האמא העלילה עלי שכשהילדה חוזרת ממרכז הקשר יש לה סימנים כחולים על הגוף. העובדה שבמפגשים שלי עם הילדה נכחה עובדת סוציאלית לא עזרה לי.

"בכל פעם שאני פונה אל פקיד הסעד שלי ומביקש ממנו להרחיב את הסדרי הראייה או להקל עלי ולהעביר את המפגש למרכז קשר קרוב יותר לאזור מגוריי, אני נתקל בסירוב. ואין לי מה לעשות, הבת שלי כלואה בידים שלי".

לאחרונה הפסיק יהושע לראות את בתו התינוקת. "אני לא מוכן בשום פנים ואופן לראות אותה במרכז קשר שנמצא בתום שיפוטי של פקיד הסעד הזה", הוא מסביר בעיניים לחות מדמעות. "אני מוכן לנסוע עד אילת, רק לא למקום שידו משגת. לפני שבועיים החי ליט בית המשפט, בהתאם לדרישה שעלתה בוועדת התסקירים, שאעבור בדיקת מסוגלות הורית. הבדיקה הזאת השאירה בי צלקת גדולה מאוד.

"נתנו לי למלא שאלון של 220 שאלות, שנכנסו לפרטים הכי אינטימיים בחיי המיניים. כאדם מאמין, זה הביך אותי ונעלבתי מאוד, לא הבנתי מה הקשר בין מה שאני עושה בחדרי חדרים לאהבתי לבתי ולרצון שלי להיות לה לאבא. למרות שהסבירו לי שאם אני לא עונה על כל השאלות השקלול הסורי פי של המבדק עלול להיפגע, נמנעתי מלענות על שאלות מסוימות. ואני רק רוצה לגדל את התינוקת שלי, לא להיות אבא של פעם בשבוע בחדר אפור במרכז קשר. להיות אבא רגיל. אבא כמו שאני בטוח שאני יכול להיות".

naamal@israelhayom.co.il
michali100@gmail.com

עובדת סוציאלית ראשית:

"אנחנו לא מסתובבים ברחובות ומחפשים ילדים"

"ההתערבות שלנו נועדה כולה למען הגנה וטיפול בילדים שקיים חשד לפגיעה בהם, במצבי סיכון קיצוניים", אומרת חנה סלוצקי, עובדת סוציאלית ראשית לחוק הנוער, טיפול והשגחה.

"העובדים הסוציאליים לא מסתובבים ברחובות ומחפשים ילדים. כולנו מחויבים לעקרון טובת הילד, בכפוף לאמנת זכויות הילד. מופנים אלינו 40 אלף מקרים בכל שנה, על ידי אנשי חינוך, גורמי בריאות, משטרה, המשפחה, ולעיתים אפילו הילדים עצמם. אנחנו עורכים חקירה סוציאלית לכל מקרה, אם אנחנו מתרשמים שמצבו של הילד מחייב התערבות – אנחנו עושים הכל כדי לגייס את המשפחה להיכנס למסגרת טיפולית. במחצית מהמקרים אנחנו מצליחים.

רק כשלא מצליחים לגייס את המשפחה לתוכנית טיפולית, וכשהמסגרות החינוכיות כבר לא יכולות להכיל את הילד, אנחנו מתחילים לבחון את הוצאתו מהבית. ומדובר במצבים מאוד מורכבים וקשים.

"רק כ-2,000 מקרים בשנה מגיעים לבית המשפט, וגם במקרים האלה מגיעים להסכמות על דרכי טיפול ולא מייד מוציאים מהבית. אנחנו נדרשים להוכיח את טענותינו בבית המשפט, ולא תמיד הוא מקבל את עמדתנו.

"באשר להפעלת צווי חירום, המגמה שלנו היא להפחית בהפעלתם ולנקוט באמצעי הזה רק כשאין זמינות של בית משפט, או כשברור לנו שנדרשת התערבות מיידית. אם אני מחזירה את הילד לביתו בתוך ארבעה ימים, אין צורך בהתערבות בית המשפט. אבל אם יש צורך בהמשך הערכה אנחנו פונים לבית המשפט בסמוך להפעלת צו החירום. אכן, יש מקרים שההורים רואים את ילדיהם לפני שחולף שבוע, מקרים של סיכון גבוה. לא פעם, הילדים עצמם אינם רוצים לפגוש את ההורה.

"לאחר שילד מוצא למרכז חירום, במקרים רבים אנחנו משיבים אותו לביתו כשמושגת הבנה מול ההורים בדבר אופן הטיפול הרצוי בילד. למשל, במקרה שאם מתחייבת להתנתק מבן זוג שנמצא כי הוא פוגע פיזית בילדיה. כשילד מוחזר הביתה יש שירותים בקהילה שמיועדים לסיוע למשפחות – כלים שאנחנו

ממשיכים לפתח ולהגדיל, כמו פנימיות יום, שאליהן מגיעים ילדים לאחר שעות בית הספר ונשארים בהן עד לשעות הערב. הבעיה היא שלפעמים יש חוסר מסוגלות של המשפחה לקבל טיפול, ולכן הילד חוזר הביתה ללא טיפול. "עם יד על הלב, אני לא חשה צער על אף מקרה בו הוצאתי מביתו. ואנחנו בודקים את עצמנו כל הזמן, עובדים בשקיפות, לומדים, לוקחים אחריות על העשייה שלנו ושואפים לשפר את עצמנו".

גיבה מילנה, פקידת סעד מחוזית לסדרי דין ומרכזות שירות פרט ומשפחה במשרד הרווחה, אומרת כי "התסקיר של פקיד הסעד לעולם לא יוצא מבלי שעוד עין מקצועית ראתה אותו. ועדת התסקירים כוללת את פקיד הסעד, עובדים סוציאליים, ולעיתים גם פסיכולוג או פסיכיאטר. בוועדה, שההורים מוזמנים אליה, פקיד הסעד מקריא את הדו"ח שהכין, והשיח בוועדה הוא קודם כל של ההורים, כדי להגיע להסכמות לגבי הילדים ולא לכפות דעה כזאת או אחרת".

מדוברות בתי המשפט נמסר בתגובה לכתבה: "בתי המשפט אינם חותמת גומי. חוקה כי בית המשפט בוחר כל תיק לפי הנסיבות והעובדות הרלוונטיות, תוך שהוא שוקל גם את חוות הדעת של המומחים ואת תסקירי שירות המבחן, ועורך את האיוון הראוי ביניהם".

ממשרד הרווחה נמסר: "המשרד שם לנגד עיניו בראש ובראשונה את עקרון טובת הילד. בית המשפט שותף מלא לתהליך והוא זה שמקבל את ההחלטה להוצאת הילד מהבית. הוצאת ילד מהבית נועדה לשמור על בטחונו, להגן עליו ולטפל בו. ההוצאה נעשית רק לאחר שהוצעו תוכניות טיפול למשפחה בתוך הקהילה.

"מדובר בתהליך ארוך ורגיש מאוד, שמעורבים בו אנשי מקצוע רבים מתחומי החינוך, הרפואה, הפסיכולוגיה והעבודה הסוציאלית. ועדה בין משרד דית רנה בתוכניות הטיפול במשפחה בהשתתפות ההורים ורק לאחר שכל הנסיונות לסייע למשפחה לא צלחו. פונה פקיד הסעד לבית המשפט לנוער אשר דן בהליך הנזקקות".

